

Podejmowanie decyzji i osiągnięcie celów w życiu rodzinnym

Nadesłany: 28.11.12 | Zaakceptowany do druku: 30.11.12

Jan Nikołajew¹

Grażyna Leśniewska²

Abstrakt

Cel: Celem artykułu jest wskazanie istotnej roli rodziny w kształtowaniu wartości i postaw w młodym pokoleniu, a szczególnie próba odpowiedzi na pytanie, czy w rodzinie możliwa jest demokracja.

Metodologia: W artykule dokonano przeglądu dotychczasowych stanowisk dotyczących demokracji w rodzinie oraz przedstawiono wyniki dyskusji, jaka miała miejsce podczas konferencji *Czas na rozwój. Myślenie strategiczne w pracy i życiu codziennym*. Przedmiotem dyskusji były problemy podejmowania decyzji i osiągnięcia celów w życiu rodzinnym.

Wnioski: Obecnie nie ulega już wątpliwości, że rodzina stanowi dla dziecka najważniejsze środowisko rozwojowe i wychowawcze. Tak więc decydujący wpływ na kształtowanie się osobowości dziecka mają rodzice, przy czym ten wpływ utrzymuje się zazwyczaj przez wiele lat. Wpływ rodziców, prezentowane przez nich postawy rodzicielskie oddziałują na jego osiągnięcia szkolne, na kształtowanie się równowagi uczuciowej i dojrzałości społeczno-emocjonalnej, na formowanie obrazu samego siebie i stosunku do grupy rówieśniczej.

Oryginalność: Przedstawiona analiza problemu jest jedynie próbą zasygnalizowania ważnej roli podejmowania decyzji w rodzinie, kształtowania wartości i wyrobienia w młodym pokoleniu odpowiedzialności za własne czyny. Być może warto rodzinę uczynić podstawą analizy, a zmiany dokonujące się na tej płaszczyźnie potraktować jako konieczny efekt zmian systemu społecznego.

Słowa kluczowe: rodzina, podejmowanie decyzji, wartości w rodzinie

Making decisions and accomplishing objectives in family life

Primary submission: 28.11.12 | Final acceptance: 30.11.12

Abstract

Purpose: The purpose of this article is to identify the important role of the family in shaping the values and attitudes of the young generation and especially to answer the question of whether family can be a democracy.

Methodology: This article reviews the current positions on democracy in the family, and the results of the discussion that took place during the conference: “Time to develop. Strategic thinking in work and everyday life”. The subject of the discussion was decision-making issues and achieving objectives in family life.

Findings: There is no doubt nowadays that family is important for a child, or regarding the significance of the development and educational environment of a child. The personality of a child is greatly influenced by the parents. However, this influence only lasts for several years. Specific parental attitudes affect the school achievements of children, as well as the development of emotional stability and socio-emotional maturity, the formation of self-image and that of the peer group.

Originality: The analysis of the problem is only an attempt to signal the important role of family decision-making, the development of values and sophistication in the young generation, as well as taking responsibility for one’s own actions. Based on the analysis of the family, the changes taking place in this area could be seen as a necessary effect of changes in the social system.

Keywords: family, decision making, the value of family

JEL: Z13

¹ Uniwersytet Szczeciński

² Uniwersytet Szczeciński

Adres do korespondencji: Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, ul. Mickiewicza 64, 71-101 Szczecin, e-mail: mona2012@o2.pl.

Wprowadzenie

Rodzina – synonim ciepła, miłości, bezpieczeństwa dla większości ludzi jest wartością o najwyższej randze. Rodzina to jedna z najstarszych wspólnot ludzkich, występująca we wszystkich znanych z historii typach społeczeństw i kultur. Rodzice to nazwa jednej z podstawowych relacji w rodzinie. Bycie mądrym rodzicem nigdy nie było łatwe, ale współcześni rodzice bywają przytłoczeni nadmiarem często sprzecznych informacji, pochodzących od różnego typu ekspertów. Czują się zagubieni i zdezorientowani. Zewsząd słyhać o prawach dzieci, o zaspokajaniu ich potrzeb, o wpływie zachowań rodziców we wczesnych latach życia dziecka na jego dobre funkcjonowanie w dorosłości.

Celem artykułu jest wskazanie istotnej roli rodziny w kształtowaniu wartości i postaw w młodym pokoleniu, a szczególnie próba odpowiedzi na pytanie, czy w rodzinie możliwa jest demokracja i w jaki sposób w rodzinach podejmowane są decyzje. Nie ulega już obecnie wątpliwości, że rodzina stanowi dla dziecka ważne, a w kolejności pierwsze środowisko rozwojowe i wychowawcze. Tak więc decydujący wpływ na kształtowanie się osobowości dziecka mają rodzice, przy czym ten wpływ utrzymuje się zazwyczaj przez wiele lat. Wpływ rodziców, prezentowane przez nich określone postawy rodzicielskie oddziałują na jego osiągnięcia szkolne, na kształtowanie się równowagi uczuciowej i dojrzałości społeczno-emocjonalnej, na formowanie obrazu samego siebie i stosunku do grupy rówieśniczej.

Sztuka podejmowania decyzji

Podejmowanie decyzji jest podstawowym warunkiem rozwiązywania ważnych problemów występujących w życiu osobistym i zawodowym. Każda decyzja jest umiejscowiona w pewnym kontekście, na który składa się ogromna ilość możliwych opcji. Kiedy pragniemy coś zmienić w naszym życiu lub jesteśmy zmuszeni dokonać wyborów, wtedy właśnie podjęcie decyzji jest najskuteczniejszą metodą zmiany otaczającej nas rzeczywistości. Ludzie sukcesu charakteryzują się właśnie odwagą i umiejętnością podejmowania właściwych postanowień. Decyzje podejmuje się nawet w najprostszych sytuacjach. Podejmując decyzje i dokonując codziennych wyborów, znacznie ułatwiamy sobie życie (Puchalska, 1997, s. 51).

Nic na świecie nie pozostaje niezmiennie. W życiu codziennym nie można zawsze polegać na jednym sposobie zachowań. Codziennie coś nas zaskakuje, codziennie musimy zmagać się z różnymi problemami. Praca, rodzina, przyjaciele to otoczenie podlegające bezustannym przemianom. Każdy wybór wiąże się z próbą rozwiązywania problemów, które są zjawiskiem naturalnym i tylko klarowność oraz czytelność podejmowanych działań będzie najlepszym sposobem uporania się z nimi.

Żaden człowiek nie jest doskonały i nie potrafi przewidzieć skutków swoich decyzji. Można się jednak doskonalić, nauczyć opanowywać w sytuacjach trudnych, poszukiwać coraz więcej wła-

ściwych rozwiązań i podejmować racjonalne decyzje. Niektórzy ludzie są bardziej zdecydowani od innych. Łatwiej im przychodzi przeanalizować daną sytuację, podjąć decyzje i przystąpić do działania. Dla innych, którzy należą do tych bardziej niezdecydowanych, ten sam proces będzie przedłużającym stresem i oczekiwaniem, że sprawa rozwiąże się sama. Umiejętność polega na znalezieniu takiego stylu podejmowania decyzji, który zabierze tyle czasu, ile trzeba, a jednocześnie zmniejszy przeciąganie go do minimum.

Podejmowanie decyzji jest procesem wyuczonym. To nie moment wyboru, ale wszystkie towarzyszące mu okoliczności, w których wyróżniamy następujących siedem etapów:

- 1) zorientowanie się i ogólne nastawienie do problemu,
- 2) zdefiniowanie problemu,
- 3) szukanie alternatywnych rozwiązań,
- 4) decyzja,
- 5) opracowanie planu działania,
- 6) realizacja przyjętego planu,
- 7) sprawdzenie skuteczności rozwiązania (Tyszka, 2010, s. 76).

Aby podejmować możliwie najlepsze decyzje, powinniśmy uświadamiać sobie swoje cele i problemy, które należy rozwiązać, a także skutki poprzednich decyzji oraz konsekwencje podjęcia nowych. Związane jest to z naszą intuicją, zdolnościami analizowania sytuacji oraz dotychczasowym doświadczeniem. Stojąc przed trudnym dla nas wyborem, przede wszystkim spróbujmy określić, co chcemy osiągnąć dzięki powziętej decyzji. Wybiegnijmy myślami również poza cel bezpośredni, czyli uwzględnijmy również cele długofalowe. Jaki może mieć wpływ na przyszłość podjęte przez nas rozwiązanie?

Niezbędne jest również określenie stopnia ważności podejmowanej decyzji. Ma to znaczenie szczególnie w przypadku ustalenia nakładu czasu i wysiłku, jakie powinniśmy w nią zaangażować. Wielu decyzji nie trzeba podejmować natychmiast. Często jest czas, aby zebrać więcej informacji przed ostatecznym wyborem. Zdecydowanie nie należy polegać na błyskawicznym działaniu, zwłaszcza kiedy więcej informacji mogłoby wpłynąć na osiągnięcie lepszego rezultatu.

Decyzje podejmuje się pod wpływem faktów i przeczuć. Dokonywanie tego w głowie jest z pewnością trudne. Dobrze jest więc dokonywać wyborów, opierając się na informacjach spisanych w pewien systematyczny sposób (np. w formie plusów i minusów). Rzadko się zdarza, aby można było do końca przewidzieć konsekwencje wyborów. Większość decyzji opiera się na określaniu prawdopodobieństwa – szansy, tak więc proste metody statystyczne okazują się pomocne w podejmowaniu wielu decyzji. Trzeba pamiętać, że jeśli jakieś wydarzenie powtarzało się wielokrotnie w przeszłości, niekoniecznie musi pojawić się jeszcze raz. Dlatego pochopne podejmowanie decyzji bez przemyślenia zawsze jest ryzykowne (Zbiegiem-Maciąg, 2006, s. 69). Każda decyzja jest umiejscowiona w kontekście, który składa się z nieskończonej ilości wymiarów. W dzisiejszej rzeczywistości ta liczba nieustannie i rośnie.

| Podejmowanie decyzji i osiągnięcie celów w życiu rodzinnym

Rodzina w swojej obecnej formie, spotykanej w społeczeństwach żyjących w warunkach cywilizacji przemysłowej, jest wytworem ewolucji ludzkości. Jednakże w nauce wzbudziła zainteresowanie teoretyków i badaczy zarówno z zakresu psychologii, jak i innych nauk o człowieku dopiero w wieku XX, a szczególnie w jego drugiej połowie. Wtedy to psychologowie, socjologowie, pedagodzy i psychiatrzy zwrócili uwagę na to, jak głęboko i daleko wpływ rodziny sięga w życie, rozwój i wychowanie dziecka.

W żadnej epoce podkreślenie roli rodziny w rozwoju, wychowaniu i szerzej – w procesie socjalizacji dziecka nie miało tylu i tak przekonujących uzasadnień, czerpanych z wielostronnego, naukowego poznania, ile ich ma obecnie. Zainteresowanie nauki i praktyki wychowawczą funkcją rodziny poprzedzone było dostrzeżeniem dziecka w rodzinie i w społeczeństwie jako autonomicznej wartości. W naszym stuleciu dziecko postrzegane jest jako rozwijający się człowiek, z własnymi radościami i dramatami, charakterystycznymi dla niego strukturami czynności umysłowych, doznań emocjonalnych itp. Zostały wyróżnione i zbadane fazy jego rozwoju. Wszechstronny i optymalny rozwój dziecka uznano za wartość, której realizacja stała się celem dążeń społeczeństwa XX wieku, nazwanego stuleciem dziecka (Płopa, 2005, s. 73).

Realizacja ta dokonuje się zarówno dzięki instytucjom zajmującym się oświatą i zdrowiem, jak i – przede wszystkim – dzięki rodzicom. W naszym kraju rodzina stanowi jeden z elementów w całym systemie wychowania i jest to element bardzo ważny, oddziałujący przez wiele lat. Dziecko zmienia środowisko rówieśnicze, instytucje wychowujące, nie zmienia natomiast rodziny, chyba że ulega ona rozbiciu (Misiewicz, 1986, s. 75).

We współczesnej rodzinie na plan pierwszy wysunęły się stosunki emocjonalne, i to zarówno między małżonkami, jak i między rodzicami a dziećmi. Jakość związków rodzinnych wywiera głęboki i istotny wpływ na rozwój psychiczny dzieci. Rodzina, która jest zdolna do wykonywania konsekwentnie i z powodzeniem swych rodzicielskich zadań, zapewnia poczucie bezpieczeństwa i więzi każdemu ze swoich członków. Nadaje sens ich zamierzeniom, kierunkom działania, osiągnięciom i daje poczucie własnej wartości. Dla dziecka rodzina jest niezwykle ważna, ponieważ stanowi pomost między nim a otaczającą rzeczywistością.

Nie kwestionując roli rodziny w kształtowaniu indywidualnych biografii jednostek, ich alokacji w strukturze społecznej oraz jej wpływu na obraz rzeczywistości społecznej, należy uświadomić sobie, że jej znaczenie wynika przede wszystkim z pełnienia funkcji pośredniczącej między jednostką a szerszymi strukturami (Ziemska, 1986, s. 305).

Wzrost zainteresowania procesem uspołecznienia koncentruje uwagę badaczy na wpływie środowiska społecznego na proces kształtowania cech osobowości i zachowań jednostki. Przygotowanie dziecka do życia poza domem rodzinnym jest jednym z najdonioślejszych zadań społecznych należących do roli rodzicielskiej. Zrozumiałe jest więc zainteresowanie problematyką rodziny

jako podstawową komórką społeczną, m.in. z uwagi na jej istotne znaczenie dla wychowania i wprowadzenia w społeczeństwo nowych obywateli.

Budowanie wrażliwości na zło i krzywdę rodzi się, gdy pokazujemy dzieciom, że zarówno one, jak i inni mogą przeżywać różne uczucia w wyniku np. konfliktów i nieporozumień. Uświadamianie dzieciom istnienia ich praw, np. do szacunku, wyboru, własnego zdania, akceptacji, pomocy, zabawy, eksperymentowania, nauki itp., pomaga im w przyszłości szanować prawa innych. Powoduje również, że traktują siebie i innych ludzi na równi. Prawa dziecka nie są skierowane przeciw dorosłym, ale uwypuklają potrzebę szczególnej nad nim opieki. Wiąże się również z tym prawo do wybierania przez dzieci i podejmowania decyzji np. odnośnie do tematu, którym chcą się zajmować, czy wystroju wnętrza swojego pokoju itp. Poza istnieniem praw, dziecko od małego powinno mieć budowane poczucie obowiązków, które zaczyna się od małych, codziennych odpowiedzialności i rozwija wraz z nabywaniem większej samodzielności (Kasdepke, 2007, s. 23).

Czy demokracja w rodzinie pomaga, czy raczej zagraża prawidłowemu funkcjonowaniu jej członków? Jeszcze kilkanaście lat temu było jasne, że to rodzic kieruje dzieckiem, podejmuje za nie decyzje. Potoczne „dzieci i ryby głosu nie mają” w mniejszym lub większym stopniu kreowało model codziennego wychowywania. Przybierało niekiedy formę destrukcyjną i wpływało na wychowywanie dzieci może i posłusznych, ale niepewnych, słabych, z niskim poczuciem własnej wartości. Ostatnie przemiany socjologiczno-psychologiczne w obrazie rodzin wyraźnie pokazują, iż rodzic niczego już nie jest taki pewien – ani swojej roli, ani roli dziecka w rodzinie.

Na codzienne życie rodziców składa się mnóstwo decyzji, które trzeba szybko podejmować. Balansowanie między potrzebami i prawami dzieci a swoimi potrzebami i prawami jest bardzo trudne. W literaturze przedmiotu mamy do czynienia z omawianiem tzw. demokratycznego stylu wychowania, promowanego jako najwłaściwszy. Termin ten nie jest jednak równoznaczny z demokracją w rodzinie. Istotą jego jest dopuszczanie dziecka do współudziału w życiu rodziny, a nie dawanie dzieciom praw identycznych z tymi, jakie przysługują dorosłym. Dziecko to nie jest mały dorosły i nigdy nie powinniśmy o tym zapominać.

Jeśli będziemy rozważać demokrację jako poszanowanie wszystkich członków rodziny i respektowanie właściwej zależności dzieci od rodziców, to na pewno jest ona pożądana. Jeśli jednak zakłada ona równość i podejmowanie decyzji za zgodą wszystkich członków rodziny, w tym dzieci, jest wielkim wychowawczym błędem (Dymary, 1998, s. 129).

Tam, gdzie jest mowa o relacji dziecka z rodzicami, nie może być mowy o partnerstwie i równym udziale w procesach decyzyjnych. Dzieci są przecież zależne od rodziców pod względem nie tylko finansowym, ale także emocjonalnym i społecznym. To ze słowem „rodzic” wiążą się takie słowa jak: kocha, wymaga, troszczy się, opiekuje, radzi, zachęca, pozwala, zabrania, wybacz, uczy. Głównym zadaniem rodzica jest bycie przewodnikiem, doradcą, a nie partnerem. To na dorosłych spada odpowiedzialność wykształcenia w potomstwie umiejętności, norm i hierar-

chii wartości niezbędnych w dalszym życiu. Rodzina wywiera przecież dominujący wpływ na kształtowanie psychiki małego człowieka, zatem mama i tata ponoszą największą odpowiedzialność za prawidłowy rozwój dziecka. Rolą mądrego dorosłego jest dawać dzieciom to, czego potrzebują, a nie to, czego chcą (oprócz oczywiście rzadkich sytuacji, w których spełniamy jakąś zachciankę dziecka z radością i pełną świadomością). Struktura rodziny powinna zakładać zasadę autorytetu i hierarchii władzy rodzicielskiej, a także zasadę odpowiedzialności za rozwój dziecka. Narzucenie zakazów dzieciom nie jest brakiem szacunku dla ich osoby, ale wyrazem naszej troski o ich harmonijny rozwój. Dziecko powinno oczywiście wyrażać inicjatywę, mieć swoje zdanie, a my powinniśmy brać je pod uwagę. Zgoda na to, by w rozsądnych granicach dzieci decydowały o sobie, jest niezmiernie ważną lekcją życia, wytwarza też tzw. samoregulację w dziecięcym zachowaniu, poczucie odpowiedzialności za własne decyzje, uczy konsekwencji. Im starsze dziecko, tym zakres współdecydowania jest większy i w większym stopniu spoczywa na dziecku. Trzeba umieć odróżnić sytuacje, w których wszyscy członkowie rodziny są uprawnieni do głosowania, od takich, w których dziecko nawet nie ma prawa współdecydować. Bezpieczeństwo, zdrowie, zasady dotyczące kontaktów społecznych, wyznawane wartości to sprawy, w których dzieci powinny podporządkować się wymaganiom dorosłych.

Rodzic to osoba, która powinna traktować dziecko z troską, reagować na pojawiające się problemy i pozwalać na dokonywanie niektórych wyborów, nawet jeśli ma świadomość, że są one błędne. Jednocześnie niezmiernie ważne jest, by w niektórych momentach rodzic był bardzo stanowczy. Dzieci potrzebują stabilności, przewidywalności i pewności, a także poczucia, że to rodzic ustala pewne zasady w domu.

Zasady spełniają ważne funkcje:

- zapobiegają nieporozumieniom i konfliktom w związkach między ludźmi,
- określają prawa i przywileje,
- ustalają normy postępowania,
- wyznaczają granice, które z kolei ułatwiają ustalenie standardu zachowania, czyli wzorca.

Zasadniczą kwestią nie jest, czy rodziny potrzebują zasad, bo to nie ulega wątpliwości, lecz raczej jak motywować wszystkich członków rodziny, aby postępowali zgodnie z ustalonymi zasadami (Weil i Marden, 2010, s. 205).

Nie da się wychować dziecka czy nastolatka bez stawiania mu pewnych ograniczeń. Wyznaczanie tych granic jest trudne, ale bardzo potrzebne. Dorastanie jest tak burzliwym okresem, że młody człowiek musi wiedzieć, na co zgadzają się rodzice, a na co nie. Czasem buntuje się i próbuje przekraczać te ustalenia. Wtedy powinien dowiadywać się, jakie są konsekwencje tych zachowań. Stawianie ograniczeń wymaga od rodziców zaangażowania i traktowania poważnie wprowadzanych zasad. Tylko wtedy mają one sens i działają. Pozostawianie dziecku zbyt dużej wolności najczęściej nie sprawdza się. Czynne uczestnictwo w tworzeniu pewnych reguł zachowania lub wspólne podejmowanie decyzji na tematy dla nas ważne sprawia natomiast, że wzra-

sta motywacja do ich przestrzegania. Nazywamy to zasadą współudziału, której skuteczność została udowodniona w licznych badaniach i opracowaniach (Weil i Marden 2010, s. 205).

Kiedy damy dzieciom możliwość uczestniczenia w ustalaniu reguł postępowania czy podejmowania decyzji, które ich dotyczą, należy się po tym spodziewać wiele dobrego. Dzieci czują się lepiej, mają więcej pewności siebie oraz zaufania do własnych możliwości, wykazują wyższą samoocenę, a co najważniejsze – mają poczucie, że posiadają więcej kontroli nad swoim losem, więcej osobistego wpływu na własne życie. Mają poczucie, że są równymi członkami rodziny i mają pewne prawo głosu w podejmowaniu decyzji i ustalaniu zasad – są częścią grupy. Innym ważnym powodem zachęcającym do pełnego uczestnictwa wszystkich członków rodziny w podejmowaniu decyzji jest fakt, że często niesie to za sobą najlepsze rozwiązania problemów, zgodnie z zasadą „co dwie głowy, to nie jedna”. Wspólne podejmowanie decyzji opiera się nie tylko na wiedzy i doświadczeniu dorosłych, ale również na wiedzy i doświadczeniu dziecka (ibid. 2010, s. 213).

Pozyskanie dzieci do udziału w ustalaniu zasad funkcjonowania rodziny skutkuje znacznymi korzyściami:

- zwiększa się motywacja wszystkich członków rodziny do wprowadzania lub postępowania zgodnie z ustalonymi regułami,
- decyzje mają większą wartość dla poszczególnych członków rodziny,
- członkowie rodziny zbliżają się do siebie,
- zwiększa się samoocena i wiara we własne możliwości, dzieci otrzymują poczucie wpływu na własny los,
- kształtuje się u dziecka osobista odpowiedzialność i samodyscyplina,
- zmniejsza się potrzeba egzekwowania zachowania zgodnego z ustalonymi zasadami (Płopa 2005: 278).

Oczywiste jest, że nie wszystkie decyzje, które dotyczą rodziny, mogą być podejmowane wspólnie z dziećmi czy wszystkimi jej członkami. Istnieją bowiem sprawy, które nie dotyczą wszystkich, lub sytuacje, które nie mogą być przedmiotem dyskusji. Innymi słowy niektóre kwestie są poza terenem rodzinnego ustalania zasad czy wspólnego podejmowania decyzji. Najważniejsze, aby pamiętać, że spotkania rodzinne, na których mają być ustalone zasady i podejmowane decyzje, powinny gromadzić wszystkich tych jej członków, których mają dotyczyć.

| Zakończenie

Rodzina jest strukturą społeczną, którą należy szczególnie chronić i wspierać, zwłaszcza gdy jej funkcjonowanie ulega zmianom. Należy dbać o rodzinę, gdyż jest ona nie do zastąpienia. Wzorce z niej zaczerpnięte zapadają głęboko w świadomość dziecka, pozostawiając trwałe piętno na jego osobowości. Bardzo istotnym elementem wychowania jest pełna rodzina, w której ojciec i matka tworzą zdrowo funkcjonujące małżeństwo. Rodzice nie powinni stawiać wygórowanych wyma-

gań swoim dzieciom. Muszą oni pamiętać, że wychowują dziecko nie po to, aby je związać ze sobą, ale by kiedyś mogło odejść z domu, żyć i radzić sobie w sposób mądry i odpowiedzialny. Im większa życzliwość i harmonijne współżycie w rodzinie, tym mniej potrzebne są późniejsze interwencje wychowawcze. Dzieci wychowywane w takich rodzinach są nastawione przyjaźnie wobec otoczenia i stabilnie emocjonalnie. Niestety jednak nie we wszystkich rodzinach panuje wzajemne zrozumienie; stwierdzenie to można odnieść zarówno do relacji małżeńskich, jak i relacji między rodzeństwem czy rodzicami i dziećmi. Zachowania takie są przyczyną zaburzeń w rozwoju i zachowaniu dziecka.

Postawy rodzicielskie były wielokrotnie analizowane i obserwowane, ich analiza wykazuje, że zarówno dzieci, których rodzice są nadopiekuńczy, jak i te odrzucone, są słabiej przystosowane do warunków szkoły i do życia w grupie. Wpływ rodziców na rozwój dziecka ma zasadnicze znaczenie, czego dowodem niech będą słowa H. Świąćickiej: „rodzina jest ziemią, na której wyrasta drzewo, z kolei ojciec i matka to ludzie, którzy od zarania dziejów towarzyszą dziecku, to oni swym istnieniem scalają ją w osobę, wytwarzają podwaliny dla jego sensownego działania, sprawiają, że nie jest ono listkiem miotanym na wietrze, lecz drzewem dobrze zakorzenionym w rzeczywistości” (Świąćicka, 1972, s. 65).

Rodzina polska znajduje się obecnie w specyficznej sytuacji. Z jednej strony można zaobserwować odchodzenie od tradycyjnych wartości, z drugiej – podejmowanie prób odnalezienia się w nowoczesnym społeczeństwie. Człowiek żyje i działa w określonym środowisku. Elementami tego środowiska są rzeczy i ludzie pozostający w różnorodnych stosunkach. Każdy ma swoje miejsce w danym środowisku i także jego obecność nie pozostaje bez wpływu na związki zachodzące między innymi elementami. Przedstawiona analiza jest jedynie próbą zasygnalizowania ważnej roli podejmowania decyzji w rodzinie, kształtowania wartości i wyrobienia w młodym pokoleniu odpowiedzialności za własne czyny. Być może warto rodzinę uczynić podstawą analizy, a zmiany dokonujące się na jej płaszczyźnie potraktować jako konieczny efekt zmian systemu społecznego. Dlatego niezbędna jest nauka i pomoc w podejmowaniu decyzji w rodzinie, nieraz decyzji na całe życie. Pomoc powinna mieć charakter procesu wychowawczego, podczas którego wszyscy członkowie rodziny uczą się wzajemnych relacji i własnego poszanowania.

B i b l i o g r a f i a

Domańska, M. (2001). *Wpływ postaw rodzicielskich na kształtowanie się osobowości dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Dymara, B. (2001). *Dziecko w świecie współdziałania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Dymara, B. (1998). *Dziecko w świecie rodziny*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Dymara, B. (2003). *Dziecko w świecie wartości*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Kasdepke, G. (2007). *Mam prawo!* Warszawa: Wydawnictwo C+J RBA.

Misiewicz, H. (1986). *Rola rodziny w kształtowaniu postaw*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.

Płopa, M. (2005). *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Puchalska, J. (1997). *Potęga osobowości. Trafne decyzje*. Warszawa: Świat Książki.

Świąćicka, H. (1972). *Dziecko w rodzinie*. Warszawa: PWN.

Tyszka, T. (2010). *Decyzje. Perspektywa psychologiczna i ekonomiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Tyszka, Z. (1989). *Socjologia rodziny*. Warszawa: PWN.

Weil, C. i Marden, D. (2010). *Wychowaj szczęśliwe dziecko*. Warszawa: Wydawnictwo Edgard.

Zbiegień-Maciąg L. (red.). (2006). *Nowe tendencje i wyzwania w zarządzaniu personelem*. Warszawa: Oficyna Ekonomiczna.

Ziemska M. (1986). *Rodzina i dziecko*. Warszawa: PWN.